

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН ЗБИТКОВОСТІ КОКСОХІМІЧНОЇ ГАЛУЗІ ПРОМИСЛОВОСТІ

В Україні коксохімічне виробництво є однією з пріоритетних галузей економіки, про це свідчить наявність широкого кола споживачів коксової і хімічної продукції: підприємства хімічної промисловості, чорної та кольорової металургії, інші галузі-споживачі. У загальнодержавних обсягах виробництва і реалізації промислової продукції частка коксохімічної продукції за останні роки коливалася в межах 5-10 %, причому близько 50 % загального її виробництва припадало на Донецьку область.

Проаналізувавши результати роботи коксохімічних підприємств України за 2010-2011 рр. можна побачити, що сім коксохімічних підприємств з дванадцяти є збитковими причому така ситуація в галузі спостерігається останні роки. Причини збитковості керівництво підприємств галузі пояснює тим, що існуючі на ринку ціни не покривають витрат на виробництво коксової і хімічної продукції в умовах жорсткої конкуренції з боку Китаю та інших країн. Така ситуація в одній з пріоритетних для України галузей має свої негативні наслідки і неминуче призводить до зменшення надходжень до бюджету другого за значенням платежу – податку на прибуток. При цьому чинне законодавство через його недосконалість надає широкі та різноманітні можливості для мінімізації податків і ухилення від їх сплати. Одним з таких напрямів може бути передача готової продукції в ланцюгу «вугілля-кокс-метал» по цінам нижче собівартості підприємствам в середині однієї фінансово-промислової групи або передача за ринковими цінами, проте із значним завищенням собівартості за допомогою тінювих схем. В будь-якому випадку обидва варіанти можуть призводити до штучної збитковості коксохімічних підприємств, що як наслідок призводить до зменшень надходжень платежів в бюджет у вигляді податку на прибуток.

Легкість, з якою здійснюються маніпуляції з показником собівартості металургійного коксу, можна пояснити наступним: складністю технології виробництва, наявністю багатьох технологічних переділів, виробництвом розгалуженої номенклатури основних та супутніх продуктів, і як наслідок – галузевими особливостями калькулювання собівартості.

На сьогодні контролюючі органи мають користуватися не лише стандартними методиками аналізу оприлюдненої звітності, а як у зарубіжній практиці – використовувати непрямі методи оцінки грошових потоків і вживати відповідні заходи, якщо розрахункові параметри будуть значно відрізнятися від задекларованих. В результаті зазначених заходів наповнення бюджету все ж таки буде відбуватися, хоча і за рахунок штрафних санкцій.

Коксохімічне виробництво за радянських часів було прибутковим та доволі рентабельним причиною цього було: по-перше, чітко встановлені нормативи втрат сировини на всіх етапах виробництва: від транспортування сировини до відвантаження готової продукції споживачам, аналіз яких розкривав реальні резерви зниження собівартості через впровадження принципу ресурсозбереження; по-друге, максимально повно використовувалися усі основні та супутні продукти (наприклад, використання коксового газу і смоли для виробництва широкого асортименту хімічних продуктів призводило до зниження собівартості валового коксу в цілому по коксохімічній промисловості на 10-13 %). А якщо враховувати недосконалість технології того часу і неможливість використання усіх корисних компонентів з коксового газу, то на сьогодні показник зниження собівартості металургійного коксу, за рахунок більш повного використання супутніх продуктів, мав би бути набагато вищий, що призводило б до

додаткової прибутковості галузі.

Незважаючи на «недоліки» планової економіки всі підприємства коксохімічної галузі працювали рентабельно, реалізуючи свою продукцію та забезпечуючи подальшу прибутковість в економічному ланцюгу «вугілля-кокс-метал». Економічний механізм встановлення нормативів та планових показників спонукав і стимулював коксохімічні підприємства до режиму економії та ресурсозбереження за ради отримання й максимізації прибутку.

Збитковість галузі, на думку автора, є результатом дисонансу в інтересах держави та власників коксохімічних підприємств: 1) з одного боку, «держава», використовуючи механізм оподаткування, прагне одержати надходження до бюджету у вигляді податку на прибуток; 2) з іншого боку, власник підприємства «не бажає» оприлюднювати «зароблений» прибуток в повному обсязі у фінансовій звітності, а то і в загальній за допомогою тінювих схем, наприклад, завищення виробничої собівартості коксової і хімічної продукції, весь зароблений прибуток виводить з обігу, роблячи тим самим підприємство збитковим і не спроможним сплачувати податок на прибуток. Так склалося, що у держави на сьогодні не має механізму виявлення таких шахрайських схем, бо контролюючі органи не можуть дослідити реальний фінансовий стан коксохімічних підприємств та обсяги їх прибутків, у тому числі і виведених власниками з господарського обліку.

Першопричина такого становища криється в самому визначенні поняття собівартості, бо трактування вчених-економістів, визначення зазначене в нормативно-законодавчих актах, Положення бухгалтерського обліку та Податковий кодекс України не містять усіх необхідних елементів, що спонукали б промислові підприємства до розрахунку реального показника собівартості та ресурсозбереження.

До того ж контролюючі органи, що перевіряють підприємства галузі, не в змозі виявити випадки ухиляння від сплати податку на прибуток через безпідставне завищення показника собівартості з ряду причин: 1) складність технології коксохімічного виробництва, що має свої особливості і потребує глибоких знань специфіки галузі; 2) відсутність розроблених механізмів та методик таких перевірок для умов коксохімічного виробництва; 3) неврегульованість проблеми на законодавчому рівні, а саме: наявність лише загальних методичних рекомендацій з калькулювання собівартості для промислових підприємств та відсутність аналогічних галузевих методичних рекомендацій та інструкцій. А керуючись у ході перевірок загальними методиками, Положеннями бухгалтерського обліку та Податковим кодексом України, які не дають вичерпного визначення поняття собівартості контролюючі органи і не в змозі розробити та впровадити на законодавчому рівні механізм виявлення шахрайських схем ухиляння від сплати податків за рахунок необґрунтованого завищення собівартості. Керуючись Положенням бухгалтерського обліку 9 «Витрати» та завдяки його «недоробленості» спеціалісти підприємств з оптимізації витрат мають можливість маніпулювати показником собівартості, а відповідно, і показником прибутку та податку з нього. Ця неврегульованість призводить до того, що в матеріалоємних галузях, таких як коксохімічна, виникають способи «наповнення» собівартості непродуктивним витратами й втратами і тим самим збільшити показник собівартості до розмірів, які призводять до збитковості коксохімічних підприємств.

Для коксохімічних підприємств України першочергове завдання з ліквідації збитковості та наслідків світової економічної кризи, полягає в забезпеченні переведення економіки підприємств галузі на ресурсозберігаючий напрям розвитку, а саме: напрям раціональнішого використання ресурсного потенціалу, економії всіх видів ресурсів та залучення до виробничого процесу поворотних відходів і супутньої продукції.